

M KÜLTÜR SANAT

Türk tiyatrosunda Haldun Taner olayı...

• Zeynep ORAL

TÜRK tiyatrosu dünden bugüne, bugünden yarına kendine çeşitli yollar ararken, bu yolların her döneminde bir ad çıkar karşımıza: Haldun Taner. Taner, tiyatromuza sayısız oyun kazandırmakla kalmadı, birçok oyunuyla, Türk tiyatrosunu bir yerden alıp bir başka yere, bir adım ileriye götürdü. Bu sayısız oyun yazma eylemi içinde değişmeyen bir tutumu vardı: Sürekli olarak denemek, kendini aşmaya çalışmak. Bunun sonucunda birbirinden farklı türlerde oyun üretirken, bunların her birinde alabildiğine eleştirel oldu. Eleştiriyi güldürüyle yoğurdu, izleyiciyi güldürürken hem sarstı, hem şaşırttı, hem düşündürdü. Bu güldürüde "ironi" egemendi. Onunkisi komiklik ya da sulu-luk değil, düşünceye ve düş gücüne dayanan bir güldürüyü. Akılcıydı. Yergiciydi.

İlk oyunu "Günün Adamı" (1949) daha oynanmadan Şehir Tiyatrosu'nda yasaklandı. Kendi deyişiyle "Yere bırakırsanız bir tenis topu kadar sırayabilecek bir oyun, yasaklanınca, hızla yere atılınca, havaya sıçradı" ve onu meşhur etti. ("Beni bir anda meşhur eden yasakların minnettarım.")

"Dışardakiler" (1957), "Ve Değirmen Dönerdi" (1958), "Fazilet Eczanesi" (1960), "Lütfen Dokunmayın" (1961), "Huzur Çıkamaz" (1962) birbirini izleyerek sahnelendi. İlkinden başlayarak bütün bu oyunlarda Haldun Taner, olaylara, insanlara ve durumlara "dışardan bakma" tekniğini yerleştirdi. Bu "dışardan bakma", ona eleştirel tavır sağlarken, bu oyunların özünü de vurgulamakta bu öz üzerine düşündürmekte yararlı oluyordu. Bu oyunlarda işlediği öz ise, kuşak çatışmaları, değerler çatışmaları, değer ölçülerinin değişimi, bu çatışma ve değişim arasında kalan insanlardı. Çok sevecen ve saygıyla baktığı bu insanları, Haldun Taner, Türk toplumunun ekonomik, politik toplumsal gelişim çizgisinde ele alıyor ve bu insanların sorunlarına ya da durumlarına eğilirken, Türk toplumunun da bir gelişimini veriyordu.

Bu oyunlarla "epik" oyunlarının temellerini atmıştır bile Haldun Taner. Ustelik, salt dışardan aktarılan bir kalıp, bir kopya olarak değil, "bir yöntem" olarak kullanıyordu. Kendi öz tiyatrosunun ve toplumunun özellikleriyle yoğurarak.

"Keşanlı Ali Destanı" (1964): Geleneksel tiyatromuzdan aldığı öğeleri, "açık biçim"i "göstermecii" özellikleri en mükemmel bir biçimde kullanan Haldun

Taner, bu toplumsal ve politik taşlamayla Türk tiyatrosunda bir "patlama" yaratacak ve oyun yurt içinde ve yurt dışında o gün bugün sürekli oynanacaktı, bir baş eser, bir vazgeçilmez eser olacaktı.

"Keşanlı"yla başlayan uyarıcı tutumu Haldun Taner, "Gözlerimi Kapatırım Vazifemi Yaparım"la, "Eşeğin Gölgesi" (1965) ve "Zilli Zarife" (1966) oyunlarıyla sürdürdü. Her üçünde de toplumdaki farklı güçleri karşı karşıya getiren yazar, seyircisini sürekli seçim yapmaya zorlar. Onun işlevi seyirciyi uyarmaktır, düşündürmektir ama seçimini yapmayı seyirciye bırakır. "Sersem Kocanın Kurnaz Ka-

ran", Türk tiyatrosunun üç evresini, farklı aşamalarını, tiyatromuzun kimliğini arayışını dile getirir. Ancak, bu "ders"i bile Haldun Taner, kendine özgü yöntemle eğlendirerek, güldürerek, akullara seslenerek yapar.

Haldun Taner, bu oyunlarıyla Türk tiyatrosunu öz ve biçim açısından (bunların ikisini birbirinden hiç ayırmaz, aksine bütünlenir) zenginleştirirken, Türkiye'de kabare türünün de kurucularından olmuştur.

Hangi oyununda, hangi türde olursa olsun Haldun Taner, Türk tiyatrosunda bir olaydır. İnsana sevgiyle, saygıyla, inançla, sevecenlikle yaklaşan, insanını ve toplumu bize sevdiren, bize insan olmanın, toplum olmanın değerlerini tanıtan; bizi sürekli uyaran, güldürürken düşünmemizi sağlayan ve bunları "tiyatro" denilen o çok yüce ve insana çok yakın olan sanatla sağlayan kimsedir.

ESERLERİ

HİKÂYELERİ: Yaşasın Demokrasi, Tuş, Şişhaneye Yağmur Yağyordun (New-York Herald Tribune Uluslararası Hikâye Yarışması Türkiye birincisi), On İkiye Bir Var (Salt Falk Armağanı), Ayışığında Çalışkur, Koçınalar, Sancho'nun Sabah Yürüyüşü (Uluslararası Bordegherra Ödülü).

OYUNLARI: Günün Adamı, Dışardakiler, Ve Değirmen Dönerdi, Fazilet Eczanesi, Lütfen Dokunmayın, Huzur Çıkamaz, Keşanlı Ali Destanı, Gözlerimi Kapatırım Vazifemi Yaparım, Eşeğin Gölgesi, Zilli Zarife, Sersem Kocanın Kurnaz Karısı (Türk Dil Kurumu armağanı), Altın Yıla Saygı (M. Ertuğrul jübile metni), Ayışığına Şamata **FIKRALAR - MAKALELERİ:** Deve Kuşuna Mektuplar, Hak Dostum Diye Başlayım Söze, Deveküşüne Mektuplar-II, Çok Güzelim Gitme Dur (Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Ödülü), Oyuma Akıl Koyma Akıl, İki Kalas Bir Heves, Seyit Gazi'deki Ateş.

GEZİ NOTLARI: Düşsem Yollara Yollara-I, Düşsem Yollara Yollara-II, Alman Çeşmesi (Berlin Mektupları).

DERS TAKRİRLERİ: Bertold Brecht, Molière, Antik Yunan Tiyatrosu, Avrupa'da Komedi Tarihi, Soyut Tiyatro, Teorik Dramatürji, Oyun Yazma Tekniği, Geleneksel Türk Tiyatrosu Tarihi, Piyes Tahlilleri.

ARASTIRMALARI: Hebbel'in Tiyatro Görüşü, Madam Bovary ve Efi Briest, Mizancı Murat Bey'in Romanlığı.

KABARE OYUNLARI: Bu Şehri İstanbul ki 1962, Vatan Kurtaran Şaban, Dün Bugün, Mevzuumuz Aşku Sevda, Dekorumuz Deniz Derya, Yar Bana Bir Eğlence, Hayırdır İnşallah.

KABARE UYGULAMALARI: Gergedanlar (E. İonerco), Generallerin Beş Çayı (B. Vian).

KOLEKTİF KABARE YAPITLARI: Astronot Niyazi (Z. Alasya ile), Bu Şehri İstanbul ki 1970 (5 yazarla), Dev Aynası (4 yazarla), Yalan Dünya (3 yazarla), Ha Bu Diyar (4 yazarla), Çıktık Açık Alınla (5 yazarla), Haneler (F. Şensoy ve U. Bugay'la), Kapılar (U. Bugay ve K. Konduk'la).

YAZI DİZİLERİ: Murat Efendi Adında Bir Osmanlı, Ramazan Sohbetleri, Direklerarası, Viyana'nın Atlattığı Vartalar, Bir Dostluğun Öyküsü (Türkiye - Almanya), Cahide Sonku, Perşembenin Gelişi, Can Enişte, Çocuklara Mitoloji.

SENARYOLARI: Bir Kaçak, Senin İçin, Tuş, Keşanlı Ali Destanı (A. Yılmaz'la), Dağları Delen Ferhad (L. Akad ve Y. Kemal'le).

TV VE RADYO DİZİLERİ: Eski Türk Tiyatrosu 4 Bölüm TV, Hoş Seda 4 Bölüm TV, Bak Ne Suret Gösterir Seyreyle İbret Perdesi, Ramazan Sohbetleri (Radyo 30 bölüm), Fıkra Nasıl Anlatılmaz TV.

RADYO SKEÇLERİ: Bir Münvezi ve 8 Skeç (Ankara Radyosu), Dinleyici İstekleri (İstanbul Radyosu), Beethoven (İstanbul Radyosu), Hasanoğlu Hüseyin Berlin'de (SFB Berlin Radyosu), Yılbaşı Programı (Muammer Karaca için), Bir Miras Taksimi (İstanbul Radyosu), Timsah (İstanbul Radyosu).

ÇEVİRİLERİ: On Yedinci Yüzyıl Türk Hahları (Kurt Erdem'dan), Euridice (V. Günyol'la birlikte - J. Anouilh'dan), Kızgın Damın Üstündeki Kedi (V. Günyol'la birlikte - T. Williams'tan), Anastasia Tiyatro Terimleri Sözlüğü (M. And - O Nutku ile).

Haldun Taner'in ardından...

ÇAĞDAŞ yazınının ve Türk tiyatrosunun saygın isimlerinden, gazetemiz yazarı Haldun Taner'in ölümü, yazın ve sanat çevrelerinde büyük üzüntü yarattı.

Ülkemizde, "Kabare Tiyatrosu" nun öncülüğünü yapan Taner'in ölümü üzerine görüşlerini aldığımız edebiyatçılar ve tiyatrocular, şöyle dediler:

Vedat Günyol: "Haldun Taner'i çok yakından tanıdım. daha öyküleri Yücel'de çıkarken. Birlikte üç tiyatro oyunu çevirdik. Kendisi, öykümüze humor denilen ince alayı getiren büyük bir ustaydı. Deveküşü Kabare Tiyatrosu'nu kurmakla büyük bir çığır açtı. Çok üzgünüm."

Yaşar Kemal: "Haldun Taner, modern hikâyeciliğimizin kurucularındandı. Onun yeri Sait Faik'in, Orhan Kemal'in, Sabahattin Ali'nin yanındadır. İyi yürekli bir arkadaş, bir ustayı yitirdiğimizden dolayı çok üzgünüm. Haldun Taner, edebiyat tarihimizde birçok yanıyla yaşayacak."

Bediâ Muvahhıt: "Çok iyi bir arkadaş, kıymetli bir insandı. Ülkemizde ve kendim adına çok üzgünüm."

Salah Bursalı: "Bu görgüsüz ölümün gelip Haldun'u da bulması beni çok üzdü. Haldun'un Türk edebiyatında sağlam bir yeri vardır. İnce ve gizli mizab, hikâyeciliğimize onunla girmiştir diyebilirim."

Oktaç Akbal: "Haldun Taner, öykü türüne yenilikler getirmiş büyük bir yazardır. kendine özgü bir öykücülüğü vardı. Sait Faik, Orhan Kemal, Sabahattin Ali gibi edebiyatımızın kalıcı sanatçılarındandır. Beklenmedik bir ölüm oldu, çok üzgünüm."

Zeki Alasya: "Haldun Bey'in bizim için önemi malûm. Onunla 10 yıl birlikte çalışma olanağı bulduk. Bence Haldun Bey'in ölümü Türk basını, Türk öykücülüğü, Türk romanı için ve tümünden önemli Türk tiyatrosu için, Cumhuriyet döneminin en önemli kayıplarındandır."

Melih Cevdet Anday: "Haldun Bey'in ölümü bende iki türlü acı uyandırdı. Sevdiğim bir dostumun ölümü ve edebiyatımıza büyük kayıplarından biri olarak. Haldun Taner, her şeyin başında aygır bir kişiydi ve onun bilgisi, görgüsüyle olabildiğince güçlendirmişti. Hikâyelerinin ve oyunlarının edebiyatımızda ve tiyatromuzda daına yeri olacağına inanıyorum."

Muzafer Bıyıklıoğlu: "Hikâyeye başladığım yıllarda ilk tanıştığım ve yapıtlarını okur okumaz sevdiğim, bugüne kadar da elimden düşürmediğim yazarlarını başında geliyordu Haldun Taner. Edebiyatımız büyük bir yazarından, zenginliğinden yoksun kaldı ve büyük bir yaldız kaydı."

